

Paris Barış Konferansı'nda Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Nümayende Heyeti'nin Çalışmaları

Niyazi Qasimov*

Öz

Bu çalışmada Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Parlemetosu'nda başkanlık görevini yapmış Ali Merdan Bey Topçubaşov ve ekibinin Paris Barış Konferansı'nda Çarlık Rusya'nın yıkılmasından sonra Güney Kafkasya'da kurulmuş Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının dünya kamuoyuna tanıtma çalışmaları ile ilgili bilgi verilmektedir.Paris Barış Konferansı'na katılmak Azerbaycan Halk Cumhuriyeti için çok önemli idi. Bu konferansa iştirak eden Azerbaycan delegeleri Ali Merdan Bey Topçubaşov'un başkanlığında çok önemli görevler üslenmiş; ve I. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden çizilen dünya haritasına Azerbaycan'ın da ismini yazdırmayı başarmışlardır.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, Paris Barış konferansı, Ali Merdan Bey Topçubaşov

---

** * Master, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler , niyazigasmov@gmail.com

The Efforts of the Azerbaijan Democratic Republic's Delegation in the Paris Peace Conference

Niyazi Qasimov*

Abstract

In this article, given information about Ali Mardan Bey Topchubashov and his party's efforts on promoting Azerbaijan Democratic Republic's independence after the collapse of Tsarist Russia to worldwide public in Paris Peace Conference. It was very important for Azerbaijan Democratic Republic to attend the Paris Peace Conference. The delegates who participated in this conference under supervision of Ali Mardan Bey Topchubashov obligated tremendous, important missions and succeeded on writing Azerbaijan's name on the world map which re-arranged after World War I.

Keywords: Azerbaijan Democratic Republic, Paris Peace Conference, Ali Mardan Bey Topchubashov

---

** Master, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler , niyazigasmov@gmail.com

Giriş

1917 devrimi sonucu Çarlık Rusya yıkıldı ve sömürgesi durumunda olan halklar kendi bağımsızlığı uğruna mücadeleye başladılar.1828 yılından itibaren Çarlık Rusya'nın sömürgesi olan Azerbaycan halkı da kendi bağımsızlığı uğrunda mücadeleye başlayarak 28 Mayıs 1918'de Tiflis'de kendi bağımsızlığını ilan etmiştir.28 Mayıs'a kadar sadece coğrafi bir isim olan Azerbaycan, 28 Mayıs 1918'de Tiflis'de bağımsızlığın ilan edilmesi sonucunda siyasi bir kavrama dönüşmüştür.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri yeni kurulan cumhuriyetin bağımsızlığını ve sınırlarının Dünya kamuoyuna tanıtılması olmuştur.Bu maksatla 7 Aralık 1918 yılında göreve başlayan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Parlamentosu tarafından Azerbaycan'ın bağımsızlığını Paris Barış Konferansı'nda tanıtmak için Ali Mardan Bey Topçubaşov'un başkanlığında bir heyet oluşturulmuştur. Dönemin deneyimli kişilerinden oluşan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Nümayende Heyeti çok zorlu şartlarda Paris'e ulaşmış ve çalışmalara başlamıştır. Nümayende heyeti, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ve sınırlarını Paris Barış Konferansı'na teşrifte bulunan devlet başkanlarına sunarak, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyük devletlerin rızası ile kurulması öngörülen devletlerin içerisinde Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin yer almasını sağlamaya çalışmaktaydılar; Fakat Azerbaycan Nümayende Heyeti, Paris Barış Konferansı'nda çeşitli devletlerin bir takım arazi iddiaları ile karşı karşıya kalmıştır. Çok deneyimli diplomat olan Ali Merdan Bey Topçubaşov Paris'de bulunan çeşitli devlet başkanları ile şahsen görüşmeler yaparak Azerbaycan'ın bağımsızlığı ile ilgili oluşturulan olumsuz düşünceyi ortadan kaldırmaya muvaffak olmuştur.

1. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Kurulması

26 Mayıs 1918 yılında Transkafkasya Seymi dağıldıktan sonra, Seym'de bulunan 44 Azerbaycan'lı delege bir durum değerlendirmesi yapmak için ilk toplantısını yapmıştır.

Toplantının en önemli gündem maddesi Transkafkasya Seymi'nin dağılmasından sonra Azerbaycan'ın bağımsızlığının ilan edilmesi olmuştur.Azerbaycan Milli Şurası'nın üyesi H.Hasmamedov, Azerbaycan'ın bağımsızlığının ilan edilmesi için siyasi ortamın oluşması ile ilgili bilgi verdikten sonra, diğer üyeler Nesib Bey Yusufbeyli, Akbar Ağa Şeyhüslamov, Seyidov destek konuşmaları yapmışlardır.Toplantı sonunda Milli Şura 24 oyla (İki kişi S.G.Ganiyev ve C.Ahundov tarafsız kalmışlar) 6 maddeden ibaret İstiklal Beyannamesi'ni ilan etmişlerdir¹.

İstiklar beyannamesi'nin maddeleri:

1. Bugünden başlayarak Azerbaycan halkı özgürlük haklarının sahibidir ve Güney-Doğu Transkafkasya'dan (Cenubi ve Şarki Mavereyi Kafkasya) oluşan Azerbaycan tüm haklara sahip, bağımsız devlettir.
2. Mustekil Azerbaycan'ın siyasi yapısı Halk Cumhuriyeti olarak belirlenir.
3. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti uluslararası birliğin bütün üyeleri, özellikle sınırı bulunduğu komşu millet ve devletlerle iyi ilişkiler kurmaya çaba gösterir.
4. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, sınırları içinde milliyeti, din, mezhep, sınıf ve cinsi fark gözetmeden tüm vatandaşlara vatandaşlık ve siyasi haklarını temin eder.
5. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, onun topraklarında sınırları içerisinde yaşayan tüm milletlere serbest gelişme için geniş olanaklar sağlar.
6. Temsilciler Meclisi toplanıncaya kadar bütün Azerbaycan'ın yönetimi başında, halkın oyu ile seçilmiş Milli Şura ve Milli Şura karşısında sorumlu olan geçici Hükümet bulunur².

¹ Mehmed Emin Resulzade, Ölümünüz Lider, Der. Almaz Alikızı, İlim ve Tehsin yayınları, Bakü 2013, S.13-15.; Nesiman Yakublu, Azerbaycan Milli İstiklal Mübarizesi ve Mehmed Emin Resulzade, Bakü 1999,s. 27-35.

²Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin (1918 -1920), Biyografisi, Tertibat Şahla Nağıyev, Bakü M.F.Ahundov

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII

ISSN:2148-2292.
АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Academic Journal of History and Idea
Volume:IV/Number:XI/May /MMXVII

Kütubhanesi, 2008.s. 14.; Bilal, N. Şimşir, Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye-Azerbaycan

Mehmet Emin Resulzade, o dönemde yazdığı bir makalede Azerbaycan'ın bağımsızlığını şöyle anlatmaktadır: Bugün biz demokrasinin ilk zaferini kutluyor ve İslam dünyasında teşekkül eden ilk Türk Cumhuriyeti'nin de ilan olduğu gün olarak tarih sayfalarına geçmenin gururunu yaşıyoruz³.

İstiklal Beyannamesi ilan edildikten sonra yeni hükümet kurma görevi Feteli Han Hoyski'ye verilmiş ve F.Hoyski tarafından Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin ilk geçici hükümet kabini ilan edilmiştir. Geçici hükümet tarafından Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ile ilgili beyanname 30 Mayıs 1918 yılında Osmanlı, Almanya, Avusturya, Fransa, İngiltere, İtalya, ABD, Sovyet Rusya, Bolgaristan, Romanya, İran, İspanya, Ukrayna, Hollanda, İsveç, Danimarka ve Norveç'in başkentlerine gönderilmiştir⁴.Beyanamede Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasının siyasi nedenleri şu şekilde ifade edilmiştir: "Gürcüstan'ın Transkafkasya birliğinden çıkması üzere birlik dağılmıştı.Bu ayın 28 'de toplanan Azerbaycan Milli Şurası Kafkasya'nın Güneydoğusunda Azerbaycan Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Durumdan Devletinizin haberdar edilmesini rica eder ve derin saygılarınıza sunmakla onur kazanırım. Cumhuriyet geçici olarak Gence'de yerleşmektedir. 30 Mayıs 1918. Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulum Başkanı Feteli Han Hoyski⁵.

İlişkileri, Bilgi yayınları, s.411; Anar İskenderov, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti - Şarkın İlk Demokratik Cumhuriyeti, Halk Gazetesi, 2015, 28 Mayıs, N 113.-S.9.

³ Hakan Yılmaz, 2016, Türkiye ve Azerbaycan Türkçülüğü'nün Şahıslar ve Devirler Bağlamında Kırılma Noktalarının Karşılaştırmalı Analizi: 90. Yılında 1. Bakü Türkoloji Krultayı Örneğinde, I. Milletlerarası Türkiye-Azerbaycan Münasebetleri Sempozyumu (12-14 Mayıs 2016) Bildiriler Kitabı, s.181-182., <https://sempozyum.kastamonu.edu.tr/images/dokumanlar/sempozyumlar/turkiye-azerbaycan-munabetleri/1-milletleraras-turkiye-azerbaycan-sempozyumu-bildiri-kitabi.pdf>, Erişim:25/05/2017.;

Musa Kasımlı, Müsülman Şarkın İlk Dekokratik Cumhuriyeti, Halk Gazetesi 25Mayıs 2016,s.6.; Erol Kürçüoğlu,1918-1920 Türküye-Azerbaycan , Doktora Tezi (yayımlanan tez), T.C. Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeler Ve İnkılap Tarihi Enüstüsü Müdürlüğü, Erzurum 1994,s.160. ; Fermez Maqsudov, Azerbaycan Cumhuriyeti (1918-1920) Bakü Elm yayınları,s.15.

⁴Cemil Hesenli, Azerbaycan Tarihi 1918-1920, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları, Ankara 1998.s.57-60.; Ebülfez Süleymanlı, Milletleşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri,Ötüken yayınları, Ankara 2006,s.111-139.

⁵Bilal N Şimşir,a.g.e.,s.24-25.; Feteli Han Hoyski, Hayat ve Faliyyeti (belge ve materiallar), Bakü Azemeşr yayınları, 1998.s.; Vugar İmanov, Ali Merdan Topçubaşı (1865-1934): Lider Bir Aydın ve Azerbaycan

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Gürcüstan'ın başkenti Tiflis'de ilan edilmiş ve Azerbaycan sınırları içerisinde hiç bir oterite sahib değildi. Özellikle Bakü ve onun etrafında S.Şamuyan'nın yönettiği Bakü Sovyeti Hükümeti hakim idi. Gürcüstan hükümetinin baskıları ile Tiflis'deki Azerbaycan Halk Cumhuriyeti hükümeti Azerbaycan sınırları içerisine taşınmak zorunda kalmıştır. Fakat bu çok zorlu bir süreç idi. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti üyeleri Başkent'in Gence'ye taşınmasında kararlı idiler. 28 Mayıs 1918 yılında yapılan toplantıda Gence'deki durum hakkında bilgi veren H.Ağayev Gence'ye 2-3 kişiden ibaret bir Türk komutanlarının geldiğini bu komutanlar Azerbaycan'ın gelecek siyaset hayatına karışmayacağını aksine Azerbaycan'ın Kafkasya'da bağımsız bir devlet olmasını savunacağını ifade etmişti⁶.

2.Kafkas İslam Ordusu'nun Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'ne Yardımı

Osmanlı Devleti ile Azerbaycan Halk Cumhuriyeti arasında 4 Haziran 1918 yılında Batum'da 11 maddeden ve iki ilave içerikten ibaret dostluk antlaşması imzalandı.Dostluk anlaşması Osmanlı hükümeti tarafından Kafkasya cephesinin komutanı Mehmet Vahip Paşa ve Adalat Bakanı, Halil Bey Menteşe, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti tarafından ise Milli Şura'nın Başkanı Mehmet Emin Resulzade ve Dışişleri Bakanı Hesen Haciniski imzalamıştı. AHC hükümeti ile Osmanlı arasında bağlanan dostluk anlaşmasının dördüncü ve beşinci maddeleri çok önemliydi. Dördüncü madde'de Osmanlı Devleti AHC hükümetine silah yardımı etmek sorunluğun öz üzerine almakla beraber beşinci madde'de ise AHC hükümetinin yurt içindeki çete ayaklanmalarının silahsızlanmasına yardımcı olacağını vurgulamıştı.

Cumhuriyeti'nin Temsili, Boğazici Üniversitesi Yayınları, İstanbul- 2003. s10-11., Hakan Yılmaz, (I. Milletlerarası Türkiye-Azerbaycan Münasebetleri Sempozyumu (12-14 Mayıs 2016) Bildiriler a.g.m., s.183.

⁶ Bilal N Şimşir,a.g.e.,21-22.; Cemil Hesenli, a.g.e., s.57-60.

16 Haziran 1918 yılında AHC hükümeti Tiflis'ten Gence'ye taşındı ve idari, askeri ve ekonomi alanında bir takım kararlar uygulamaya konuldu⁷; Fakat, karşıda AHC hükümetini zorlu bir süreç beklemekte idi. 1917 Ekim Bolşevik Devrimi'nden sonra S.Şamuyan'ın başkanlığında Bakü'de kurulan Sovyet Hükümeti yönetimi altında tuttuğu Bolşevik ve Taşnak çeteleri vasıtasıyla Bakü'de, Kuba'da, Şamahı'da, Salyan'da, Lenkaran'da ve saire Azerbaycan topraklarında Müslüman Türk ahaliye karşı soykırım politikası uygulamaktaydı⁸.Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin kurulması ve onun Gence şehrine taşınması S.Şamuyan'ı çok rahatsız etmekteydi. Zira bu onun hükümetinin sonu demek idi. S.Şamuyan, 1918 yılının Haziran ayından itibaren elinde bulundurduğu Bolşevik ve Taşnak çeteleri ile birlikte Gence üzerine saldırılara başladı. Bu durumda Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Hükümeti Batum anlaşmasına dayanarak Osmanlı Devleti'nden askeri yardım talebinde bulunmuştur⁹.

Osmanlı Devleti Azerbaycan'ın yardım çağrısını olumlu karşılamış ve Nuri Paşa Komutasındanki Kafkas İslam Ordusu Gence'ye gelmiştir. Nuri Paşa, Kafkas İslam Ordusu'nu yerel güçlerin desteğiyle güçlendirmiş ve Gence üzerine saldırıda bulunan Bakü Sovyeti'nin askeri güçlerini Göyçay denilen yerde yenerek geri püskürtmüştür¹⁰.Göyçay yenilgisi Bakü Halk Komiserleri Sovyetini Daşnak ve Bolşevik güçlerini endişeye sokmuştur.Kafkas İslam Ordusu tarafından önemli stratejik nokta olan Kürdemir'in ele geçirilmesinden sonra tekrar taarruza geçen Bakü Sovyeti'nin güçleri Hacıgabul savaşında bir

---

⁷Bilal N Şimşir, s.27-28. ; Akif Aşırılı, Cümhuriyet Devri Matbuasında Kafkas İslam Ordusu, Bakü , Nurlan yayınları, s.10-15. ;Cemil Hesenli,a.g.e., s.60-62. ; Erol Kürçüoğlu,a.g.t.,s.167-169.

⁸ Vasif Gafarov - Kiyas Şükürov, Böyük Devletler Kısacında Bağımsız Azerbaycan (1918-1920), Kilim Matbaası,İstanbul 2010,s.7-8. ; Rahib Ekberov, Azerbaycan Halk Cumhuriyetinde Ordu Kuruculuğu, Dövlət yönetiçiliği yayınları, 2016.- № 1(53). -S.159-166. ; Firdovsiye Ahmedov, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti -95, İrs yayınları s.4-9.

⁹FAYDA, Yakub Mahmudov 2005, Tarih, Azerbyacan Halk Cumhuriyeti Ansklapedesi Cilt I ,Bakü , s. 440. ; Cemil Hesenli, Azerbaycan Halk Cümhuriyetinin Dış Siyaseti (1918-1920), Bakü yayılları, 2009.s. 147-179.

¹⁰Bilal N Şimşir. a.g.e.; Mehman Süleymanov-Mehmet Rihtim, Kafkas İslam Ordusu ve Azerbaycan Halk

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII

ISSN:2148-2292.
АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Academic Journal of History and Idea
Volume:IV/Number:XI/May /MMXVII

Cumhuriyeti'nin oluşumu Rolü . Bakü 2008. ; Erol Kürçüoğlu,a.g.t.,170-175.

daha mağlub edilmiştir¹¹. Temmuz sonunda Kafkas İslam Ordusu, Şamah'ı Taşnaklardan temizleyerek Guba, Gusar, Hacmaz bölgesine yol açılmıştır. Ağustos ayında Guba, Gusar, Hacmaz istigametde savaşa başlayan Kafkas İslam Ordusu aynı zamanda Bakü'nün yüksek tepeleri ve köyleri uğrunda savaşa başlamışlardır.¹²

Kafkas İslam Ordusu'nun komutanı Nuri Paşa, Azerbaycan Parlamento Başkanı Alimerdan Bey Topçubaşov'la buluşma zamanında şöyle bir ifade kullanır:

.....“Aldığım bilgilere göre seferberlik sırasında çok da zorluk çıkmamış. İnsanlar gönüllü sürette orduya katılıyorlar. Zaten böyle olmalı. Onlar askeri disiplini bilmiyorlar. Fakat görünen şu ki askeri ruh muhafaza edilmiş. Bu ise çok önemlidir.¹³

15 Eylül 1918'de Nuri Paşa komutasındaki Kafkas İslam Ordusu Bakü'yü Daşnak-Bolşevik işgalinden kurtardı ve bunun sonucunda Bakü şehri Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Başkenti ilan edildi. Nuri Paşa'nın komutasındaki Kafkas İslam Ordusunun Azerbaycan'da kazandığı zafer, sadece Osmanlı Devleti'nin değil aynı zamanda Azerbaycan Cumhuriyeti'nin de harb tarihinde kayda değer bir savaş olarak yerini almıştır. Fakat, Osmanlı Devleti, Mondros mütarekesi şartlarından dolayı Kasım 1918'de Kafkasya'dan çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁴

3. AHC Nümayende Heyeti Paris Barış Konferansı'nda

Paris Barış Konferansı, 18 Ocak 1919 yılında 32 devletin iştiraki ile toplanılmıştır. Konferansın esas amacı, Almanya başta olmak üzere mağlup devletlerle barış anlaşması yapmak ve yeni kurulacak devletlerin sınırlarını belirtmekten ibaret idi. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Hükümeti, Paris Barış Konferansı'ndan çok umutlu idi ve Azerbaycan Halk

¹¹ Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti 1918-1920, Bakü, Gençlik 1990, s. 17-22. ;Vugar İmanov,(I sempozyum)a.g.e.

¹²Vasif Kafarov- Kiyas Şükürov, a.g.e.,s. 9-10 ; Feramaz Maqsudov, Azerbaycan Cumhuriyeti (1918-1920), Bakü, Elm yayınları 1998., a.g.m.,s.12.

¹³ Vugar İmanov, Ali Merdan Topçubaşı a.g.e.,s.41-45.

¹⁴ Akif Aşırılı, Cumhuriyet Döneminde Kafkas İslam Ordusu, Bakü Nurlan yayınları 2007,s.10-20.

Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının kabul edilmesi için uğraşıyorlardı.7 Aralık 1918'de toplanan Azerbaycan Parlamentosu, Paris Barış Konferansı'na gönderilecek olan nümayende heyetinin sayısı kesinleştirilmiş ve heyete Ali Merdan Bey Topçubaşov'un başkanlık etmesi oybirliği ile kabul edilmiştir¹⁵

4. Azerbaycan Nümayende Heyetinin Terkibi

Ali Merdan Bey Topçubaşov'un başkanı olduğu Azerbaycan Nümayende Heyeti çok önemli devlet adamı ve aydınlarından oluşmakta idi.Nümayende Heyetine dahil olan siyasi liderler:

Ali Merdan Bey Topçubaşov (Nümayende Heyetinin başkanı)

Mehmet Hasan Hacınski (Başkan yardımcısı)

Akberağa Şeyhülislamov (Heyet üyesi)

Ahmet Bey Ağaoğlu (Heyet üyesi)

Ceyhun bey Hacıbeyli (Heyet danışmanı)

Muhammed Muharremov (Heyet danışmanı)

Abbas bey Atamalıbeyov (M. Muharremov'un yerine gönderilen heyet danışmanı aynı zamanda sekreterlik görevin yerine getirmekdeydi)

Ali Bey Hüseyinzade ve ya Hüseyinzade Ali Turan (Heyetin teknik elemanı aynı zamanda tercümanı)

---

¹⁵ Дипломатические беседы. А. Топчибашева в стамбуле, (Alimerdan Bey Topçubaşovun İstanbul'daki diplomatik sohbetleri.)(записи чрезвычайного посланника и полномочного Министра Азербайджанской Республики) 1918-1919гг. ; Ali Merdan Bey Topçubaşov Parisden Mektublar (Azerbaycan Halk Cumhuriyeti nümayende heyetinin Azerbaycan Hükümetini bilgilendirmesi Mayıs 1919 kasım 1919).s.38-82. ; Anar İsgenderov,a.g.m. ; Azerbaycan Paris sülh konfransı (1919-1920)(Ter; Vilayet Kuliyev), Bakü Ozan yayınları,

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII

ISSN:2148-2292.
АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Academic Journal of History and Idea
Volume:IV/Number:XI/May /MMXVII

2008. s. 15.

Heyet'in diğer üyeleri:

Reşid bey Topçubaşov (heyet başkanın özel Sekreteri)

Viktor Marçevski (Sekreter), Sefvet Melikov (Sekreter), (Sonradan Topcubaşov tarafından İstanbul'da geçici temsil olarak bırakılmışdı)

Elekber Bey Topçubaşov (Sekreter).

Tercumanlar

A.Gafarov (Fransı dili), G.Gafarova (İngilizce), H.Memmedov (Fıransız ve Türk dili).¹⁶

5. Ali Merdan Bey Topçubaşov

Azerbaycan Nümayende Heyetinin başkanı, Ali Merdan Bey Topçubaşov yirminci yüzyılın başlarında sadece Azerbaycan'da değil, Rusya'da yaşayan Türk Müslüman ahalisinin çok önemli lideri gibi tanınmıştır. 1861 yılında Tiflis'te asil bir ailede doğan Sankt Petersburg Üniversitesi hukuk fakültesini bitiren, Ali Merdan Bey Topçubaşov bir süre avukatlık faaliyeti ile meşgul olmuştur.Daha sonra 1897 yılında Azerbaycan'lı ünlü petrol zengini H.Z.Tağiyev'in maddi yardımı ile yayınlanan "Kaspi" gazetesinin editörü olarak faaliyet göstermiş olup onun editörlüğü döneminde gazetenin çevresinde milli ruha bağlı aydınlar toplamıştır.¹⁷

1917 Şubat devrimine kadar Ali Merdan Bey Topçubaşov çok önemli siyasi faaliyetde bulunmuştur.1904-1907 yıllarında yapılan Çarlık Rusya müslümanları I,II,III kurultayının esas organizatörlerinden bir olmuştur.1906 yılında Rusya Müsüman

---

¹⁶ Azerbaycan Paris sulh konfransı (1919-1920). Bakü Ozan yayınları, 2008,s.5-8. ; Vügar İmanov, (I.sempozyumu) a.g.m.

¹⁷ Azerbaycan Paris sülh konfransı (1919-1920). Bakü Ozan yayınları, 2008,s.5. ; Vügar İmanov (I.sempozyumu), a.g.e. ; Ali Merdan Bey Topçubaşov Parisden Mektublar,a.g.e.,s. 15-20.; Erol Kürçüoğlu, a.g.t., s.429-430 ; Vügar İmanov, Ali Merdan Topçubaşı a.g.e.,s.10-20.

Fraksiyonu'nu tesis ederek bir dönem başkanlığını yapmıştır. Ali Merdan Bey Topçubaşov, aynı zamanda Çarlık Rusya'sının yeniden kurulan parlametosunda (Duma) bir dönem Millet Vekilliği de yapmış, fakat Duma Çar II. Nikolay tarafından fes edildikten sonra itiraz ederek "Vıborg Bildirisi"ni imzalayan 200 milletvekilinden birisi olmuştur. Budan dolayı 1907 yılında üç ay hapis cezası almış ve hapisten dolayı II. ve III. Duma'ya seçilememiştir.

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin ilan edilmesinde çok önemli görevler üslenmiş olup; ilk olarak devlet bakanıda olan A.M.Topçubaşov daha sonra Azerbaycan Cumhuriyeti'nin İstanbul'daki diplomatı olarak görev yapmıştır. 1918 yılının Aralık ayında Azerbaycan Parlamentosu'na ilk Başkan seçilmiştir. Ve 28 Aralık'ta parlamento, oybirliği ile Paris Barış Konferansı'na gönderilecek Azerbaycan heyetinin başkanı olarak onu görevlendirmiştir.¹⁸

6. Mehmet Hasan Hacinski

Mehmet Hasan Hacinski, 1875 yılında Bakü'de doğmuştur. Bakü Realnı okulunu bitirdikten sonra eğitimini Petersburg Teknoloji Enstitüsü'nde devam ettirmiş olup; Yüksek eğitimini tamamladıktan sonra Bakü'ye dönerek bir süre Azerbaycan'lı iş adamı olan Şemsi Esedullayev'in petrol rafinerilerinin yapımında çalışmıştır. Daha sonra Bakü Belediyesi'nin inşaat bölümünün başına getirilmiş ve Bakü'nün mimari gelişiminde önemli rol oynamıştır. Aynı zamanda siyasi faaliyetini devam eden M.H.Hacinski, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nde içişleri, dışişleri ve maaliye bakanlığı görevinde bulunmuştur. Azerbaycan

---

¹⁸Azerbaycan Paris sülh konfransı (1919-1920). a.g.e., ; Emel dostları, İ.Gasprinski ve A.Topçubaşov, s.27. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti (1918-1920), Parlameno (II kitab Stenoğrafik hesabatlar), Parlamento, AHC (1918-1920), Bakü 1998.; Yılmaz Hakan, (I. Milletlerarası Türkiye-Azerbaycan Münasebetleri Sempozyumu (12-14 Mayıs 2016) Bildiriler) a.g.m.,s.182.

Halk Cumhuriyeti Paramentosu kararı ile Paris Baris Konferansı'na gönderilen heyete dahil edilmiş ve A.M.Topçubaşov'un yardımcısı olan görevlendirilmiştir.¹⁹

7. Akberağa Şeyhülislamov

1881 yılında Revan şehrinde doğan Akberağa Şeyhülislamov, okulu bitirdikten sonra eğitimini Petersburg Teknoloji Enstitüsü'nde devam ettirmiş ve Petersburg Teknoloji Enstitüsü'nü bitirdiği dönemde Rusya'da ortaya çıkan Şubat devriminden dolayı Enstitüyü bitirdiğine dair belge alamamıştır. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin İstiklal Beyannamesi'ni imzalayanlardan biri de Akberağa Şeyhülislamov olmuştur. Azerbaycan Parlamatosu'nda Sosyalist grubu temsil eden A. Şeyhülislamov, Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin ilk hükümetinde Toprak ve Çalışma Bakanı olarak görev yapmıştır. Parlemonun kararıyla Paris Baris Konferansı'na gönderilen heyete dahil edilmiştir.²⁰

8. Ahmet Bey Ağaoğlu

1869 yılında Şuşa şehrinde doğan Ahmet Bey Ağaoğlu, Azerbaycan ve Türkiye siyasi hayatında önemli etkiye sahip olup; Paris Yüksek Hukuk okulunu ve Sorbon Üniversitesi'nde hukuk eğitimi almış, Azerbaycan'a döndükten sonra Bakü'de yayınlanan "Hayat", "İrşad", "Terakki" gazetelerinin editörü olarak görev yapmıştır. 1905 yılında Azerbaycan'da ilk siyasi partilerden biri olan "Difai" ni de kurmuştur. Çarlık Rusya'nın gizli polisi tarafından takipten dolayı 1909 yılında Osmanlı Devleti'ne göç etmiş ve burda İttihad ve Terakki Partisi'nin bünyesinde siyasi faaliyete devam etmiştir. 1918 yılında Kafkas İslam Ordusu komutanı Nuri Paşa'nın siyasi işlerden sorumlu danışmanı olarak yeniden Azerbaycan'a dönmüş ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Paramentosu'na üye olarak seçilmiştir. Parlemonun kararıyla Paris Baris Konferansı'na gönderilen heyete dahil edilmiştir. Fakat, İstanbul'a vardıkları zaman "İttihad ve Terakki" Partisi ile iş birliğinden dolayı Paris'e gitmek için vize verilmemiştir. 1919 yılında İngilizler tarafından İstanbul'da

---

¹⁹ Aydın Dadaşov, Mehmed Hesen Hacinski , Bakü – BDU yayınları 2004,s. 4-12.; Azerbaycan Paris Barış Konferansında, a.g.e.

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII

ISSN:2148-2292.
АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Academic Journal of History and Idea
Volume:IV/Number:XI/May /MMXVII

²⁰ Azerbaycan Paris Barış Konferansında ,a.g.e., s.11.

gözüne alınarak Malta adasına sürgün edilmiş ve sürgünden döndükten sonra Türkiye'de Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kuruluş fikrini öne sürerek Türkiye'nin çok partili dönemine geçiş sürecinde önemli rol oynamıştır. Türk siyasi hayatına damga vuran Liberal ve Türkçü siyasi düşüncede önemli fikir adamı olmuştur.²¹

9. Ceyhun bey Hacıbeyli

1889 yılında Şuşa'da doğan Ceyhun bey Hacıbeyli, Paris Siyasi Bilimler Okulu'nu ve Sorbon Üniversitesi'nde eğitim almış olup ayrıca yetenekli yazar olmakla birlikte ağabeyi ünlü besteci Üzeyir Hacıbeyli ile birlikte ilk Azerbaycan operası "Leyla ve Mecnun"un sahnelemesinde önemli görev üstlenmiştir.Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde Rusça yayınlanan "Azerbaycan" gazetesinin editörlüğünü yapmıştır.Bakü ve Kafkasya basınında ciddi sosyo-politik sorunlara, kültür, eğitim, kadın özgürlüğü vb konularla ilgili çok sayıda makaleleri yayınlanmıştır.AHC'nin Parlemtosunun kararıyla Paris Barış Konferansı'na gönderilen heyete dahil edilmiştir.²²

10. Muhammed Meherremov

1885 yılında Revan'da doğulan Muhammed Muharremov Revan Azerbaycanlılarının temsilcisi olarak tanınmaktaydı.Petersburg İmparatorluk Üniversitesi'nde tıp bölümü okuyan Muhammed Muharremov, 1917 yılında Revan kazasından Rusya meclisine temsilci seçilmiştir.Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin İstiklal Beyanamesi'ni imzalayanlar arasında yer alıp; Azerbaycan Parlemtosu'nda Sosyalist görüşü temsil etmiştir.Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Parlemtosu'nun kararıyla Paris Barış Konferansı'na gönderilen heyete dahi edilmiştir.1919 yılının Ağustos ayında Azerbaycan Parlemtosu'nda yer alan Sosyalist görüş içerisinde kadro değişikliğinden dolayı M. Meuharremov'un yerine Paris'e Abbas bey

---

²¹Yılmaz Hakan, (I. Milletlerarası Türkiye-Azerbaycan Münasebetleri Sempozyumu (12-14 Mayıs 2016) Bildiriler)a.g.m.,s.182-187.; Örnek Şahsiyet, Ahmet Bey Ağaoğlu (http://www.sherg.az/site/id4348/%C3%96rn%C9%99k_%C5%9F%C9%99xsiyy%C9%99t...#.WQewfnjIU) erişim tarihi 12.01.2017. ;Azerbaycan Paris Barış Konferansında ,a.g.e.,s.20.

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII

ISSN:2148-2292.
АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Academic Journal of History and Idea
Volume:IV/Number:XI/May /MMXVII

²² Azerbaycan Paris Barış Konferansında ,a.g.e.,s.22.

Atamalibeyov'un gönderilmesine karar verilmiştir; fakat aynı dönemde M.H.Hacinski'nin Azerbaycan'a dönmesinden dolayı Sosyalist görüşün her iki üyesi de Paris'te kalmıştır.²³

11. Abbas bey Atamalibeyov

1892 doğumlu olan Abbas bey Atamalibeyov Peterburg'da Kadet Korpusu'nda yüksek askeri eğitim almıştır.Kendisi Paris'e geden heyetin en genç üyesi olmakla beraber heyete sonradan dahil edilmiştir.²⁴

12. Ali Bey Hüseyinzade veya Hüseyinzade Ali Turan

1864 yılında Salyan şehrin'de doğmuştur.Eğitimine Tiflis Müsülman Okulu'nda başlayan Ali Bey Hüseyinzade, daha sonra eğitimine [Petersburg Üniversitesi](#)'nde devam etmiştir.Daha sonra İstanbul'da Askeri Tıbbiye Okulun'da eğitim almış ve Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nde deri hastalıkları üzere uzmanlık yapmıştır.1897 yılında Osmanlı-Yunan savaşında doktor olarak görev yapmış olup; Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde önemli görevler üstlenmiştir.Parlemotonun kararıyla Paris Baris Konferansı'na gönderilen heyete dahil edilmiştir; Fakat, İstanbul'a vardığı zaman "İttihad ve Terakki" liderleri ile yakınlığından dolayı Paris'e gitmek için kendisine vize verilmemiştir.²⁵

Heyet'in diğer üyeleri

Reşid bey Topçubaşov (heyet başkanın özel Sekreteri)

Viktor Marçevski (Sekreter), Sefvet Melikov (Sekreter), (Sonradan Topcubaşov tarafından İstanbul'da geçici temsil olarak bırakılmışdı)

---

²³Cemil Hesenli,a.g.e.s., 145.

²⁴Azerbaycan Paris Barış Konferansında ,a.g.e.,24-25.

²⁵ Arif Aşırılı, Azərbaycan Cümhuriyeti, Ali Bey Hüseyinzade publisistikası , Şark.-2015.-24 yanvar.-№14.-S.7.; Azer Turan, Ali Bey Hüseyinzade, Moskova 2008, Salam yayınları, s.280.; Yılmaz Hakan, (I. Milletlerarası

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII

ISSN:2148-2292.
АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Academic Journal of History and Idea
Volume:IV/Number:XI/May /MMXVII

Türkiye-Azerbaycan Münasebetleri Sempozyumu (12-14 Mayıs 2016) Bildiriler)a.g.m.,s.182-185.

Elekber Bey Topçubaşov (Sekreter).

Tercumanlar

A.Gafarov (Fransı dili), G.Gafarova (İngilizce), H.Memmedov (Fıransız ve Türk dili)

13. Nümayende Heyetinin Paris Barış Konferansın'daki çalışmaları

22 Nisan 1919 yılında Paris Barış Konferansı'na gitmek üzere İstanbul'dan ayrılan Azerbaycan nümayende heyeti, 2 Mayıs'ta Roma'ya varmışlardır.Roma'da 4 gün hızlı trenin gelmesini bekledikten sonra heyet Paris'e yola düşmüştür.²⁷Böylece, Ali Merdan Bey Topçubaşov'un rehberliğindeki Azerbaycan Numayende Heyeti'nin Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını tanıtmak için aylarca sürecek mücadelesi başlamış olur. Azerbaycan Nümayende Heyeti, 28 Mayıs 1919'da Azerbaycan'ın Bağımsızlığı'nın birinci yıl dönümünde ABD başkanı Wudro Wilson tarafından kabul edilmiş; bu görüşmede W.Wilson Azerbaycan Nümayende Heyeti'ne Rusya esaretinden kurtulmuş halkların bağımsızlığı ile ilgili ABD'nin kendi üzerine herhangi bir sorumluluk almadığını genellikle, ABD'nin dünyanın küçük devletlere parçalanmasında meraklı olmadığını bildirilmiştir; Fakat, Azerbaycan Nümayende Heyeti'nin ABD başkanı ile görüşmesi, genelde başarının başlangıcı sayılabilir. Sebep olarak İtilaf devletleri liderleri yeni bağımsızlık kazanan devletlerin numayende heyetlerini resmen kabul etmemesiydi. Wudro Wilson'la görüşen Ali Merdan Bey Topçubaşov tercuman vasıtasıyla fikirlerini dile getirmiş ve ABD ile siyasi ilişkilerini tesis etmek isteyini anlatmıştı.Aynı zamanda Wilson prensiplerine vurgu yapan A.M.Topçubaşov milletlerin kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahip olduğunu söyler.Wudro Wilson A.M.Topçubaşova yanıt olarak şunları ifade etmiştir:

1.İtilaf Devletleri dünyanın küçük devletlere bölünmesini istemiyor.

²⁶ Azerbaycan Paris Barış Konferansında ,a.g.e., s.7.

²⁷ Hasan Hasanov, Alimerdan Bey Topçubaşov, Azerbaycan Matbası sayfaları, Bakü 2013; Erastun Bakşaliyev, Azerbaycan Halk Cumhuriyetin İşkalında Bazı Noktalar , Halk Gazetesi.-2009.-27 may.- №113.-S.4. ;Erol Kürçüoğlu, a.g.t.,420.

2. Eger Azerbaycan, Kafkas'ya Fedrasyonu düşüncesine hizmet ederse, bu onlar için iyi bir yol olur.

3. Bahs edilen Konfederasyon Milletler Cemiyeti'nin her hangi bir devletinde yardım

alabilir. 4.Azerbaycan meselesi Rusya konusundan önce halledilemez.

Görüş sonunda Wudro Wilson, A.M.Topçubaşov'a konferansa bir memorandum sunmasını önermiş. Kabul sonucu A.M.Topçubaşov, Azerbaycan nümayende heyeti adından kısa bir bilgi notu sunmuştur.Bilgi notunda aşağıdaki hususlara da vurgu yapılmıştır.

1. Azerbaycan'ın Bağımsızlığı tanınmalı.

2. Wilson Perensipleri, Azerbaycan için de geçerli olmalıdır.

3. Azerbaycan Nümayede Heyeti sulh konferansı'ndaki görüşmeler dahil

edilmelidir. 4.Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Milletler Cemiyeti üyeliğine kabul

edilmelidir.

5. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti ve ABD arasında diplomatik ilişkiler kurulmalıdır.²⁸

14.Azerbaycan'ın Bağımsızlığının Tanınması

Paris Barış Konferansı'nda ABD ve İtilaf Devletleri Rusya'da kanuni hükümetin Bolşevikler tarafından temsil olunmayacağı fikri üzerine ortak fikir oluşmuş ve Bolşevik tehdidine karşı, İtilaf Devletleri'nden istifade eden İngilizler kendi planının birinci etabı gibi Güney Kafkasya Cumhuriyetleri'nin tanınması için müttefiklerden gereken desteyi alamaya çalışmıştır.12 Ocak 1920 yılında İngiliz devlet adamı George Nathaniel Curzon, yüksek Şura'ya Azerbaycan'ın ve Gürcistan'nın bağımsızlığının tanınması önerisinde bulundu.

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII

ISSN:2148-2292.
АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Academic Journal of History and Idea
Volume:IV/Number:XI/May /MMXVII

²⁸ Vügar İmanov, Ali Merdan Topçubaşı a.g.,s.72-174.

George Nathaniel Curzon'un bu önerisi oy birliği ile kabul edilmiştir.²⁹12 Ocak günü bağımsızlığı tanınan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti 15 Ocak 1920 yılında şuranın kararını dinlemek üzere Fransız Dışişleri Bakanlığı'na devet olunmuş ve şuranın kararı ile Fransız Dışişleri Bakanlığı'na devet edilen Azerbaycan Nümayende heyeti ile daha çok askeri kuvvetleri konusu konuşulmuştur.19 Ocak'ta yapılan Yüksek Şura'nın toplantısında Azerbaycan Cumhuriyeti saldırıya maruz kaldığı sırada şura tarafından yardım edileceği kararlaştırıldı.Bu karar Azerbaycan Nümayende Heyetinin en önemli başarılarından biri olmuştur.³⁰

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin Bağımsızlığı Paris Barış Konferansı'nda tanındıktan sonra Azerbaycan'ın Dışişleri bakanı F.H.Hoyski, Müttefik Hükümetlere gönderdiği bildiriye Azerbaycan'ın Avrupa devletleri ve ABD tarafından tanınması ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin dünya devletlerine kabul olunmasını büyük memnuniyetle karşıladıklarını ifade edilmiştir.Ayrıca bildiriye Azerbaycan Halk Cumhuriyeti yakın tarihte bolşevik tehdidiyle karşı karşıya kalacağından dolayı acil yardım istemişti. Ekonomi sorunları aradan kaldırmak için 40-50 milyon manat civarında borç para verilmesini de arzu etmişti.³¹

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti, Paris Sulh Konferansı tarafından tanınmasından sonra Azerbaycan Dışişleri Bakanlığı, ilk merhalede ABD dahil olmakla yedi devletle diplomatik temsilcilik açmak istiyordu. (İngiltere, Fransa, ABD, İtalya, İsveçre, ve Polşa). F.Hoyski, İsveçre ile ilişkilere daha çok önem vermekdeydi.Burada Azerbaycan Halk

---

²⁹ Aytekin Ahmadova, Azerbaycanın Halk Cumhuriyetinin Dış Siyaseti, Bakü Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı İdari İşler Kütüphanesi, s.250-260.; Cemil Hesenli, Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin Dış Siyaseti(1918-1920) (Azerbaycan Cumhuriyetinin Diploması Tarihi, I cild) Bakü 2009, s.25-29.

³⁰ Yılmaz Hakan, (I. Milletlerarası Türkiye-Azerbaycan Münasebetleri Sempozyumu (12-14 Mayıs 2016) Bildiriler)a.g.m.,s.182-184. ; Cemil Hesenli,a.g.e.s.110-115, Vugar İmanov, Ali Merdan Topçubaşı, a.g.e.,s.95-100.

³¹ Feremaz Maqşudov, Yaşar Kelenterli, 23 Ay Mövcud Olan Cümhuriyet; Halk Gazetesi.-2014.-20 may.-

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi
Cilt:IV/Sayı:XI/Mayıs /MMXVII

ISSN:2148-2292.
АКАДЕМИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ И МЫСЛЬ

Academic Journal of History and Idea
Volume:IV/Number:XI/May /MMXVII

№87.-S.6.

Cumhuriyeti'nin haberleşme merkezinin kurulması konusunda gerekli anlaşmalar da yapılmıştır.³²

Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının Azerbaycan Nümayende Heyeti'nin fadekar çalışması sonucunda Paris Barış Konferansı tarafından tanınmasına rağmen 28 Nisan 1920 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti Bolşevikler tarafında işgal edilmiştir.Bolşevik işgalından sonra Paris'de bulunan Azerbaycan Nümayende Heyeti Azerbaycan'a geri dönememiş ve Paris'te siyasi faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. A.M.Topçubaşov ve diğerleri Milletler Cemiyeti'nin toplantılarına katılarak ömürlerinin sonuna kadar Azerbaycan'ın ulusal çıkarlarını savunmağa çalışmışlardır.³³

Sonuç

XIX.yy'ın sonları ve XX.yy'ın başlarından itibaren Azerbaycan toplumu uluslaşma sürecine girmiştir.Bu uluslaşma sürecinde Azerbaycan değişikliğe uğramış ve sonuçta bağımsız devlet kurulmuştur.Bu uluslaşma sürecinde Azerbaycan toplumunun öne çıkan liderlerden bir de Ali Merdan Bey Topçubaşov olmuştur.

Bu makalenin esas amacı Paris Barış Konferansı'na katılan Azerbaycan nümayede heyetinin başta Ali Merdan Bey Topçubaşov olmak üzere diğer katılanların hayat ve faaliyetleri ve diplomatik çabalarını anlatmaktır.Ali Merdan Bey Topçubaşov, 1900 tarihinden başlayarak Azerbaycan'da milli burjuvazi ve aydınları organize etmeye çalışıp toplumun milli taleplerini çeşitli yollarla dile getirerek bir nevi Azerbaycan toplumunun sözcüsü görevini üzerine almıştır.

³² Vugar İmanov, Ali Merdan Topçubaşı, a.g.e.,s.110-116.

³³Mehemmed Emin Resulzade, Ölümsüz Lider, İlim ve Tehsin yayınları, Bakü 2013.; Vugar İmanov.a.g.e.,s.116-117 ; Erestun Baxşeliyev , Azerbaycan Halk Cümhuriyyetinin İşkalinde Bazı Noktalar . Halk Gazetesi.-2009.-27 mayıs.- №113.-S.4. s.22.

³³ Feremaz Maqsudov, Yaşar Kelenterli, Halk Gazetesi, a.g.m.,12.

Bununla beraber Ali Merdan Bey Topçubaşov'un siyasi faaliyeti Azerbaycan sınırları içerisinde kalmamış aynı zamanda tüm Rusya Müslümanları arasında çeşitli siyasi faaliyetlerde de bulunmuştur.Onun faaliyeti sonucunda Rusya Müslümanları bir fikir altında birleşmiş ve Rusya Devlet Dumasında Müslüman görüşünün kurulmasına katkısı olmuştur. Bu dönemlerde Petersburg ve Nijni Novgorod'a gibi şehirlere giderek diğer entelektüellerle işbirliğinde bulunmuştur.

Bu çalışmada üzerinde durulan diğer bir mesele ise mesala ise 1918-1920 yıllarında Azerbaycan'lı diplomatların faaliyetidir.Çünkü bu dönemde Azerbaycan'da ilk milli devlet olan Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kurulmuş ve bu Cumhuriyetin kurulmasında Ali Merdan Bey Topçubaşov önemli görevler üstlenmiştir. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti döneminde Ali Merdan Bey Topçubaşov ilk defa Osmanlı Devleti'nde elçilik yapmakla beraber Paris Barış konferansı'nda Azerbaycan Delegasyonu'na başkanlık etmiştir.Paris Barış Konferansı'nda Azerbaycan Delegatesyonu'na başkanlık eden Topçubaşov her imkanı kullanarak milletinin menfaatini savunmuştur.Topçubaşov'un bu dönemde Azerbaycan Parlamento başkanlığı görevini yaptığını da vurgulamak gerekir.Topçubaşov'un en büyük arzusu ve mücadelesi Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin istiklalini dünya devletlerinin tanınması idi.Topçubaşov'un Azerbaycan tarihinde siyasi faaliyeti çok önemlidir.Bu günkü çağdaş Azerbaycan Cumhuriyeti'ni Topçubaşov ve onun simasındaki insanlara borçluyuz.Ümit ederem gelecekte ki Topçubaşov üzerine Azerbaycan'da yeni çalışmalar da yapılacaktır.

Kaynakça

AZERBAYCAN PARİS SÜLH KONFRANSI, 2008 ,(1919-1920)(Ter: KuliyeV, Vilayet),
Ozan yayınları, Bakü.

AZERBAYCAN HALK CUMHURİYETİ'NİN,2008, (1918 -1920)(BİYOGRAFISI
) ,(Ter; Nağıyev, Şahla,) , M.F.Ahundov Kütubhanesi, Bakü.

AHMEDOV ,Firdovsiye, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti -95, İrs yayınları, Bakü.

AŞIRLI, Akif, 2007, Cumhuriyet Döneminde Kafkas İslam Ordusu, Nurlan yayınları, Bakü.

AŞIRLI, Arif , 2015, Azerbaycan Cümhuriyeti Ali Bey Hüseyinzade publisistikası , Şark
gazetesi-2015.-24 ocak .-№14.-S.7.

AHMADOVA, Aytekin, Azerbaycan'ın Halk Cumhuriyetinin Dış Siyaseti, Bakü Azerbaycan
Cumhurbşkanlığı İdari İşler Kütübhanesi, s.140 -145.

AZERBAYCAN DEMOKRATİK CUMHURİYETİ 1918-1920, 1990, Gençlik yayınları,
Bakü.

AZERBAYCAN HALK CUMHURİYETİ (1918-1920), 1998, Parlameno (II kitab
Stenoqrafik hesabatlar), Parlamento, AHC (1918-1920), Bakü.

BAKŞALİYEV, Erastun, 2009, Azerbaycan Halk Cümhuriyetin İşkalında Bazı Noktalar ,
HALK GAZETESİ,-27 may.- №113.-S.4.

DADAŞOV, Aydın, Mehmed Hesen Hacınski ,2004, BDU yayınları, Bakü.

EKBEROV, Rahib,2016, Azerbaycan Halk Cumhuriyetinde Ordu Kuruculuğu, DöVlet
yönetiçiliği yayınları, Bakü.

FAYDA, Mahmudov, Yakub, 2005, Tarih, Azerbyacan Halk Cumhuriyeti Ansklapedesi Cilt I
, Bakü , s. 440.

GAFAROV, Vasif, ŞÜKÜROV, Kiyas, 2010, Böyük Devletler Kıskaçında Bağımsız
AZERBAYCAN (1918-1920), Kilim Matbaası, İstanbul.

HASANLI,Cemil, 2009, Azerbaycan Halk Cumhuriyetinin Dış Siyaseti(1918-1920)
(Azərbaycan Cumhuriyetinin Diplomasi Tarihi, I cilt Bakü.

.....Azerbaycan Tarihi 1918-1920,1998, Azerbaycan Kültür Derneği Yayınları,
Ankara.

.....2009, Azerbaycan Halk Cümhuriyetinin Dış Siyaseti (1918-1920), Bakü yayılları,
Bakü.

HOYSKİ, Feteli H, 1998, Hayat ve Faaliyyəti (belge ve materiallar), Azərneşr, Bakü.

HASANOV, Hasan, 2013, Alimerdan Bey Topçubaşov, Azerbaycan Matbasi sayfaları, Bakü.

İMANOV, Vugar, 2003, Ali Merdan Topçubaşı (1865-1934):Lider Bir Aydın ve Azerbaycan.
Cumhuriyeti'nin Temsili, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

İMANOV, Vugar, 2005, Türkiye'de Eğitim Sürdüren Azerbaycanlı Genc Bilim Adamları
I. sempozyumu Bildirisi, Azerbaycan Kültür ve Dayanışma Derneği, İstanbul.

İSKENDEROV, Anar, 2015, Azerbaycan Halk Cumhuriyyəti - Şarkın İlk Demokratik
Cumhuriyyəti, Halk Gazetesi,28 mayıs.-N 113.-S.9.

İSKENDEROV, Anar, Azerbaycan Halk Cumhuriyyəti - Şarkın İlk Demokratik
Cumhuriyyəti,2015, Halk Gazetesi. 28 Mayıs.-N 113.-S.9.

KÜRÇÜOĞLU, Erol, 1994, 1918-1920 Türkiye-Azerbaycan , T.C. Atatürk Üniversitesi
Atatürk İlkeler Ve İnkılap Tarihi Enüstüsü Müdürlüğü, Doktora Tezi, Tez Danışmanı
Prof.Dr.Enver Koyunçu, Erzurum.

KASIMLI, Musa, 2016, Müsülman Şarkın İlk Dekokratik Cumhuriyyəti Halk Gazetesi 25
Mayıs.

KULİYEV, Vilayet, 2014, Emel dostları, İ.Gasprinski və A.Topçubaşov, Kaspi 8 may.-№78.

MAQSUDOY,Feramaz, 1998, Azerbaycan Cümhuriyyəti (1918-1920),Elm yayınları, Bakü.

MAQSUDOY,Feramaz, KELENTERLİ, Yaşar, 2014, 23 Ay mövcud olan Cümhuriyyət, Halk
Gazetesi, 20 may.- №87.-S.6. Örnek Şahsiyyət, Ahmet Bey Ağaoğlu
(<http://www.sherg.az/site/id4348/%C3%96rn%C9%99k %C5%9F%C9%99xsiyy%C9%99t...>

#.WQuewfnyjIU),Erişim:12/05/2017

RESULZADE, Mehemed Emin, (Ter; Elikızı, Almaz), 2013, Ölümsüz Lider, İlim ve
Tehsin yayınları, Bakü.

- ŞİMŞİR, Bilal N, 2011, Azerbaycan, Azerbaycan'ın Yeniden Doğuş Sürecinde Türkiye- Azerbaycan İlişkileri, Bilgi yayınları, Ankara.
- SÜLEYMANOV Mehman,- RİHTİM, Mehmet, 2008, Kafkas İslam Ordusu ve Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin oluşumu Rolü.
- SÜLEYMANLI,E.,2006, Milletleşme Sürecinde Azerbaycan Türkleri,Ötüken yayınları, Ankara.
- TOPÇUBAŞOV, Ali Merdan, Parisden Mektublar (Azerbaycan Halk Cumhuriyeti nümayende heyetinin Azerbaycan Hükümetini bilgilendirmesi Mayıs 1919 kasım 1919).
- TURAN, Azer , Ali Bey Hüseyinzade,2008, Salam yayınları, Moskova.
- YAKUBLU, Nesiman, 1999, Azerbaycan Milli İstiklal Mübarizesi ve Mehmed Emin Resulzade, Bakü yayınları, Bakü.
- YILMAZ, Hakan, 2016, I. Milletlerarası Türkiye-Azerbaycan Münasebetleri Sempozyumu Bildiriler, Türkiye ve Azerbaycan Türkçülüğü'nün Şahıslar ve Devirler Bağlamında Kırılma Noktalarının Karşılaştırmalı Analizi: 90. Yılında 1. Bakü Türkoloji Krultayı Örneğinde, s.177-190., <https://sempozyum.kastamonu.edu.tr/images/dokumanlar/sempozyumlar/turkiye-azerbaycan-munabetleri/1-milletleraras-turkiye-azerbaycan-sempozyumu-bildiri-kitabi.pdf>, Erişim:25/05/2017

Дипломатические беседы. А. Топчибашеба в стамбуле, (Alimerdan Bey Topçubaşov'un İstanbuldaki diplomatik sohbetleri.)(записи чрезвычайного посланника и полномочного Министра Азербайджанской Республики) 1918-1919гг.